# หลักสูตรการปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ
# Curriculum of Emergency Medical Operations for Disaster

สุวพักตร์ เวศม์วิบูลย์
Suwapak Vesamavibool
กองวิทยาการ ศูนย์วิทยาการ กรมแพทย์ทหารเรือ กรุงเทพมหานคร
Academic Affairs Division, Academic Affairs Service Center, Naval Medical Department, Royal Thai Navy, Bangkok
Corresponding Author: ksuwapak@gmail.com

## บทนำ

สถานการณ์ภัยพิบัติ ไม่ว่าจะมีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์หรือเกิดจากความแปรปรวนของธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก ภัยแล้ง แผ่นดินไหว มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นและนำมาซึ่งความสูญเสียทั้งทรัพย์สิน สภาพความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การสูญเสียอวัยวะและชีวิตของผู้ประสบภัย ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนและความทุกข์ยากของประชาชน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ภายใน โอกาส และอุปสรรคของกองทัพเรือ (ทร.) พบว่า ภาพแนวคิดการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติทางทะเลใน 20 ปีต่อจากนี้ไป ทร. จะดำรงบทบาทหลักที่สำคัญ คือ “บทบาทเพื่อการรบ” และต้องดำเนินการตามบทบาทอื่น คือ “บทบาทที่มิใช่การรบ” โดยหนึ่งในบทบาทที่มิใช่การรบ คือ การให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมและการบรรเทาสาธารณภัยแก่ประชาชน[1] การนำยุทธศาสตร์แปลงสู่การปฏิบัติของหน่วยงานต่างๆ ของ ทร. จะเห็นได้จากการจัดทำแผนการฝึกการบรรเทาสาธารณภัยอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง อาทิ การฝึกให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและบรรเทาภัยพิบัติ (Humanitarian Assistance and Disaster Relief: HADR) การฝึกภาคสนาม ภาคทะเล ในการฝึกกองทัพเรือ ประจำปี 2566 บนเรือหลวงอ่างทอง บริเวณเกาะราชาใหญ่ จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2566 ที่มีการบูรณาการหน่วยงานของ ทร. ในการฝึกซ้อมแผนตามภารกิจของแต่ละหน่วยเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด[2]



**ภาพที่ 1** การฝึกภาคสนามและภาคทะเล ในการฝึกกองทัพเรือ ประจำปี 2566 บนเรือหลวงอ่างทอง[2]

## ความสำคัญของการจัดหลักสูตรการปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ

ในส่วนของกรมแพทย์ทหารเรือ (พร.) ที่มีภารกิจด้านการให้บริการทางการแพทย์สนับสนุนการปฏิบัติการทางการทหาร จึงได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการแพทย์สนับสนุนการบรรเทาสาธารณภัย ทร. จก.พร. ที่ 1/2556 ขึ้น มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางปฏิบัติของหน่วยขึ้นตรง พร. ทั้งระยะเตรียมการ ระยะเกิดภัยพิบัติ และหลังเกิดภัยพิบัติ รวมทั้งการเตรียมองค์บุคคล องค์วัตถุ และองค์ยุทธวิธี เพื่อให้การดำเนินการรักษาผู้ป่วยเจ็บได้อย่างเหมาะสม ทันท่วงที ลดอัตราการบาดเจ็บและการสูญเสียชีวิตให้มากที่สุด ซึ่งแต่ละโรงพยาบาลหลักของ พร. ได้จัดตั้งทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ (Medical Emergency Response Team: MERT) ที่เป็นชุดปฏิบัติการที่มีศักยภาพสูง มีความพร้อมในการออกปฏิบัติการเมื่อได้รับการร้องขอภายใน 6 - 12 ชั่วโมง และสามารถดำรงชีพได้ไม่น้อยกว่า 72 ชั่วโมง โดยไม่รบกวนทรัพยากรในพื้นที่ที่ประสบภัย ทีมมีหน้าที่ในการคัดแยกผู้ป่วยเจ็บตามระดับความรุนแรง การช่วยชีวิตฉุกเฉิน การปฐมพยาบาล การลำเลียงและการส่งต่อผู้ป่วยเจ็บไปยังสถานพยาบาลได้อย่างปลอดภัย ซึ่งตอบสนองต่อวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ของ พร. ที่ 2 ในด้านการมีความพร้อมและสามารถสนับสนุนการปฏิบัติการทางการทหารได้อย่างเหมาะสม ทันเวลา และมีประสิทธิภาพ[3] ดังนั้นการที่จะสร้างทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติให้มีขีดความสามารถดังกล่าวข้างต้นได้นั้น จำเป็นต้องจัดการฝึกหัด ศึกษา อบรมแก่กำลังพลสายแพทย์ ให้มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติการตามแผนที่ พร.กำหนด



**ภาพที่ 2** การฝึกทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ (MERT)[4]

## ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ

กองวิทยาการ ศูนย์วิทยาการ กรมแพทย์ทหารเรือ (กวก.ศวก.พร.) เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในพัฒนากำลังพลสายแพทย์ให้มีสมรรถนะเหมาะสมกับหน้าที่ ได้รับมอบหมายจาก พร. ให้จัดทำหลักสูตรการปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ (Curriculum of Emergency Medical Operations for Disaster: EMOD) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากำลังพลสายแพทย์ในระดับปฏิบัติการ ชั้นยศจ่าตรี ถึง นาวาเอก ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติของ พร. เพื่อรองรับภาวะภัยพิบัติ กวก.ศวก.พร. เริ่มดำเนินการจัดหลักสูตรตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 จนถึงปัจจุบัน (ปีงบประมาณ 2567) โดยในแต่ละปีจะมีการเปิดรับสมัครผู้ที่มีความสนใจจากหน่วยแพทย์ ทร. จำนวน 32 นาย รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้บุคลากรจากหน่วยงานนอกสังกัด ทร. เข้าร่วมการรับการอบรม เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันในอนาคต นับตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา มีผู้สำเร็จการอบรบสังกัด

หน่วยแพทย์ ทร. จำนวน 380 นาย และบุคลากรภายนอกสังกัด ทร. 26 นาย โดยหน่วยงานนอก ทร. ที่จัดส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กองบัญชาการกองทัพไทย กรมแพทย์ทหารอากาศ โรงพยาบาลตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

**กระบวนการจัดทำหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนการสอน**

จากการเริ่มต้นในการจัดทำหลักสูตรให้มีมาตรฐาน กวก.ศวก.พร. ได้ศึกษาแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ แผนบรรเทาสาธารณภัย ศูนย์บรรเทาสาธารณภัย กองบัญชาการทหารสูงสุด แผนแม่บทบรรเทาสาธารณภัย กองทัพเรือ และแผนปฏิบัติการด้านการแพทย์สนับสนุนการบรรเทาสาธารณภัย กองทัพเรือ รวมถึงการส่งบุคลากรไปอบรมหลักสูตร MERT ที่จัดโดยกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับสมาคมเวชศาสตร์ฉุกเฉินแห่งประเทศไทย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำหลักสูตร และดำเนินการจัดการอบรมตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 เป็นต้นมา โดยโครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วยวิชาหลัก จำนวน 2 วิชา 4 หน่วยกิต ได้แก่ วิชาการช่วยเหลือผู้ประสบภาวะภัยพิบัติ และวิชาการดูแลผู้ป่วยเจ็บในภาวะฉุกเฉินและผู้ประสบภัยทางน้ำ ระยะเวลาฝึกอบรบ 4 สัปดาห์ และในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร โดยเพิ่มเป็น 5 หน่วยกิต ระยะเวลาการอบรม 5 สัปดาห์

เนื้อหารายวิชาการช่วยเหลือผู้ประสบภาวะภัยพิบัติ ประกอบด้วย ภาวะภัยพิบัติ แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับชาติ ระดับกระทรวง และระดับกรม เวชกรรมป้องกัน การช่วยเหลือเยียวยาด้านสุขภาพจิตในภาวะภัยพิบัติ ระบบบัญชาการเมื่อเกิดภาวะภัยพิบัติ รวมถึงการฝึกการเตรียมความพร้อมและการปฏิบัติของทีมฯ การลำเลียงและการส่งต่อผู้ป่วย สำหรับรายวิชาการดูแลผู้ป่วยเจ็บในภาวะฉุกเฉินและผู้ประสบภัยทางน้ำ ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับ หลักการเบื้องต้นในการดูแลผู้ป่วยเจ็บในภาวะฉุกเฉิน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การช่วยฟื้นคืนชีพ และการดูแลผู้ประสบภัยทางน้ำ ในด้านกระบวนการการจัดการเรียนการสอน ภาคทฤษฎี เป็นการเรียนรู้แบบ Active learning การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติการทางการแพทย์ระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการอบรม การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทักษะในการเตรียมความพร้อมของทีม ได้แก่ การตั้งเต็นท์สนาม การใช้อุปกรณ์สื่อสาร การประมาณการอุปกรณ์ทางการแพทย์ การปฏิบัติทางการแพทย์แก่ผู้ป่วยเจ็บ การใช้ยาและเวชภัณฑ์ โดยใช้กระบวนการ Table top exercise และการฝึกปฏิบัตินอกห้องเรียนร่วมกับการใช้อุปกรณ์จริง



**ภาพที่ 3** การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนและการฝึกปฏิบัติ

## จุดเด่นของหลักสูตรการปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ

จุดเด่นของหลักสูตรที่ทำให้มีผู้สนใจเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก ทร. มาตลอดระยะเวลา 12 ปี คือ การฝึกปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติแบบบูรณาการ เพื่อสร้างความพร้อมของผู้เข้ารับการอบรมในการเป็นทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ของ พร. ที่มีประสิทธิภาพ โดยนำความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจากทั้ง 2 รายวิชา มาจัดทำเป็นสถานการณ์ภัยพิบัติจำลอง ในรูปแบบต่างๆ อาทิ น้ำป่าไหลหลาก เรือโดยสารล่ม อาคารถล่ม และอุบัติภัยหมู่ ซึ่งการจำลองสถานการณ์เริ่มตั้งแต่การได้รับคำสั่งให้ออกปฏิบัติการ ทีมจะต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการประมาณการยาและเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ การใช้ระบบสื่อสาร การจัดตั้งโรงพยาบาลสนาม การประเมินคัดแยกผู้ป่วย การช่วยชีวิตฉุกเฉิน การรักษาพยาบาล และเตรียมผู้ป่วยเพื่อเคลื่อนย้ายไปยังสถานพยาบาลใกล้เคียง โดยมีวิทยากรฝึกจากหลากหลายหน่วยงาน ได้แก่ กองแผน พร. กองนาวิกเวชกิจ โรงพยาบาลอาภากรเกียรติวงศ์ ฐานทัพเรือสัตหีบ และโรงพยาบาลสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พร.



**ภาพที่ 4** การฝึกแบบบูรณาการ ณ กองพันลาดตระเวน กองพลนาวิกโยธิน อ.สัตหีบ จว.ชลบุรี

นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของ ทร. ได้แก่ หน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน ที่ให้การสนับสนุนทหารกองประจำการในการเป็นผู้ป่วยสมมุติ พื้นที่ในการฝึก เรือยางสำหรับการฝึกอุบัติภัยทางน้ำ และรถพยาบาลสนาม หน่วยบัญชาการต่อสู้อากาศยานและรักษาฝั่ง ให้การสนับสนุนชุดค้นหาและกู้ภัยในเมืองแห่งชาติ (Royal Thai Navy Urban Search and Rescue: USAR) ในการร่วมฝึก ฐานทัพเรือสัตหีบสนับสนุนยานพาหนะในการขนย้ายอุปกรณ์การฝึก และรถยนต์ธุรการเพื่ออำนวยความสะดวกในการฝึก เป็นต้น



**ภาพที่ 5** การฝึกร่วมกับทีม USAR

* ภาพในบทความได้รับอนุญาตจากบุคคลที่ปรากฏในภาพ

ด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหลักสูตรให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง กวก.ศวก.พร. ได้กำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมประเมินผลหลักสูตร พบว่า อยู่ในเกณฑ์ระดับดี ถึง ดีมาก และมีแนวโน้มที่จะดีขึ้นเป็นลำดับ โดยในปี 2556 มีค่าเฉลี่ย 4.39 และในปี 2567 มีค่าเฉลี่ย 4.91 ในขณะที่การประเมินแบบอัตนัย ผู้เข้ารับการอบรมประเมินว่า ***"เป็นหลักสูตรที่ดี ช่วยในการเตรียมความพร้อมแก่กำลังพลสายแพทย์เพื่อเตรียมรับมือเมื่อเกิดภาวะภัยพิบัติ" "ได้เครือข่ายผู้เข้ารับการอบรมที่มาจากหน่วยงานต่างๆ ที่จะช่วยทำให้การประสานงานและการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น"*** และจากการสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการอบรมสังกัดภายนอก ทร. กล่าวว่า ***"เป็นประสบการณ์ที่ดี ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานต่างๆ และวิทยากร มีความคุ้มค่ามากที่ได้เข้ามาเรียน" "เมื่อเข้ามารับการอบรมในหลักสูตรนี้แล้ว ณ เวลานี้ มีความพร้อมและอยากเป็นส่วนหนึ่งที่จะไปเข้าร่วมทีม MERT กับกองทัพ หรือ รัฐบาล ในการช่วยเหลือประชาชน"*** สำหรับโอกาสในการพัฒนาที่ กวก.ศวก.พร. ได้รับข้อเสนอแนะ คือ พร. ควรจัดทำมาตรฐานรายการอุปกรณ์และเวชภัณฑ์สำหรับการออกปฏิบัติการ ภายใต้จำนวนเจ้าหน้าที่และระยะเวลาในการออกปฏิบัติการ ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงงานของหน่วยฝึกอบรมไปสู่หน่วยปฏิบัติ ให้มีการปรับปรุงและพัฒนางานให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นไปตามนโยบาย ทร. ที่ว่า ***"รบอย่างไร ฝึกอย่างนั้น"***

ภายหลังจบการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมจะได้เตรียมความพร้อมในระดับที่สูงขึ้น โดยการฝึกร่วมกับกองทัพเรือ กระทรวงกลาโหม และหน่วยงานเอกชน ทั้งนี้เพื่อให้กำลังพลสายแพทย์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ในภาวะภัยพิบัติ ของ กวก.ศวก.พร. มีสมรรถนะเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมกับการเป็นองค์กรแพทย์ทหารของกองทัพเรือที่มีคุณภาพและประชาชนเชื่อมั่นไว้วางใจ

## เอกสารอ้างอิง

1. Royal Thai Navy. Navy strategy B.E.2560-2579. [Internet]. [cited 2024 March 4]. Available from: https://www.navy.mi.th/storage/frontend/article/269/file/th/20yearsplan%20(1).pdf. (in Thai).
2. Royal Thai Navy. Humanitarian Assistance and Disaster Relief (HADR) training in naval training 2023. [Internet]. [cited 2024 March 4]. Available from: www.acdc.navy.mi.th/tcacdc/index.php/main/detail/content_id/236. (in Thai).

3. Naval Medical Department. Naval Medical Department strategic plan B.E. 2562-2568. [Internet]. [cited 2024 March 4]. Available from: https://www.nmd.go.th/mainpage/strategic/. (in Thai).
4. The Journalists Confederation Association (Thailand). Naval Medical Department participated in Humanitarian Assistance and Disaster Relief (HADR). [Internet]. [cited 2024 March 4]. Available from: https://www.samapan-thainews.com/17060. (in Thai).